

Proces Overstappen Passend Onderwijs Almere

Inleiding

Het samenwerkingsverband Passend Onderwijs Almere heeft een duidelijke visie op overstappen, vastgelegd in deze procesbeschrijving. Centraal staan de voorwaarden en het maken van onderlinge afspraken.

Om verwarring in de terminologie in de tekst te vermijden, gebruiken we één term, namelijk overstappen. Met de keuze voor dit werkwoord verschuift de activiteit van de professionals naar de betreffende leerlingen, overstappen doe je zelf.

Het perspectief voor een leerling wordt altijd gebaseerd op zijn of haar talenten, kwaliteiten en interesses. Daarna wordt de vraag gesteld: wat heeft dit kind of deze jongere nodig om tot een optimale ontwikkeling te komen? Wat vraagt dat van hem/haar als leerling, van de leraar, het team, de school en uiteraard de ouders? En welke school past daar het beste bij? Uitgangspunt bij dit alles is een optimale match tussen onderwijsbehoeften van de leerling en de onderwijssetting.

Voor een succesvolle overstap zijn kritieke succesfactoren gevonden. Het gaat om factoren van de leerling zelf en het gezin. Maar ook om houdingen, opvattingen en werkwijze van de stedelijke voorzieningen, het regulier onderwijs en het samenwerkingsverband. En niet te vergeten de relaties tussen leerling en de school, tussen ouders en de school en de relaties tussen de scholen onderling. Geen enkele factor is doorslaggevend, het gaat om het samenspel en de stapeling van factoren die het succes bepalen.

Definitie overstappen

De wet¹ spreekt over verwijzing: een leerling gaat van het regulier naar het speciaal onderwijs, maar ook over terugplaatsing: een leerling heeft op het regulier onderwijs gezeten, is vervolgens naar het speciaal onderwijs verwezen en maakt nu weer de overstap naar het regulier onderwijs. De wet spreekt tevens over doorplaatsing: een leerling heeft vanaf het begin van zijn schooltijd op het speciaal onderwijs gezeten en maakt nu de overstap naar een vervolg in het voortgezet regulier onderwijs.

We spreken van Overstappen in situaties wanneer een leerling:

- van een voorschoolse zorgvoorziening instroomt in het onderwijs
- wisselt van school
- wisselt van vorm van onderwijs: regulier, SBO, SO, PRO OPDC, VSO

Wetgeving

De inhoud van de wet WPO, WVO en WEC geeft sturing, denk hierbij aan:

- jaarlijkse evaluatie ontwikkelingsperspectiefplan
- leerling gaat terug naar regulier, tenzij.....
- zorgplicht, school beslist binnen 10 weken
- binnen 6 weken ontwikkelingsperspectiefplan opstellen

---

¹ Zie bijlage 1: Onderbouwing Terugplaatsing → Overstappen

Overstappen

Tijdens het proces² Overstappen is een onderscheid te maken in verschillende fasen:

1. Oriënteren op overstappen: leerling in beeld brengen, wat heeft hij/zij nodig en welke onderwijssetting past daarbij?

In deze fase is de meest belangrijke factor, de mate waarin de leerling kan groeien op sociaal, emotioneel en/of cognitief gebied, ook wel 'leerbaarheid' genoemd. Daarbij is het belangrijk om de context mee te nemen en niet alleen naar de leerling te kijken. Leren en ontwikkelen gebeurt altijd in interactie met de omgeving. Bij een gesprek over een mogelijke overstap van een leerling gaat het vooral ook over de vraag wat de leerling zelf en de ouders daarin kunnen betekenen en bijdragen. Dit is essentieel en maakt overstappen tot een gezamenlijke exercitie.

2. Zoeken naar de school die past bij de onderwijsbehoeften van de leerling met aansluiting op gebied van leren en werkhouding /gedrag.

Bij het zoeken naar een school staan de onderwijsbehoeften van de leerling voorop. Er moet een match tot stand komen tussen leerling en school. Daarbij is het belangrijk om niet alleen naar de mogelijkheden van de school te kijken (visie, attitude, ondersteuningsstructuur), maar ook naar factoren in het team (handelingsbekwaamheid van de leraar, kennis, attitude) en naar factoren in de groep of klas (samenstelling, sfeer, attitude). Het is in ieder geval belangrijk dat de persoon, die dit proces begeleidt, een actueel beeld heeft van de leerling én van de scholen. Om een overstap succesvol te laten verlopen is het van belang dat alle betrokkenen vertrouwen hebben in de overstap, iedereen moet achter de overstap staan.

3. Voorbereiden overstap op leerling-, groeps- en schoolniveau.

Het moet duidelijk zijn welke vaardigheden, kennis en competenties de leerling nodig heeft en waar extra aandacht aan besteed moet worden. In zowel het primair als het voortgezet onderwijs zal de leerling meestal te maken krijgen met grotere groepen of klassen en een onderwijsleersituatie die minder (voor)gestructureerd is. Hoe bereid je de leerling voor op deze nieuwe situatie? Is er nog aandacht nodig voor bijvoorbeeld het zelfstandig werken, het nemen van meer eigen verantwoordelijkheid, of het leren omgaan met uitgestelde aandacht? En wat staat de leerling te wachten op sociaal gebied? Betrek de leerling hier bij, de leerling maakt de overstap!

Overdracht is een gezamenlijke verantwoordelijkheid, waarin ook leerling en ouders een rol hebben. De warme overdracht levert het meeste op wanneer het accent ligt op handelingsgerichte adviezen over de leerling aan de nieuwe school. Ook externe partners van de leerling of het gezin, zoals jeugdhulp of persoonlijke begeleiders kunnen een rol van betekenis spelen in (de voorbereiding van) de overstap.

4. Starten op de nieuwe school na een optimale introductie.

Als het goed is weet de nieuwe school wie de nieuwe leerling is en wat hij/zij nodig heeft. Er heeft een warme overdracht plaatsgevonden, het liefst tussen direct betrokkenen.

---

² Zie bijlage 2: Schema proces overstappen

Met name in het voortgezet onderwijs is die overdracht wat complexer. Er zijn verschillende docenten in het spel, die niet allemaal direct betrokken zijn geweest bij de aanname en de overdracht van de voorgaande school. Overdracht naar het team is in het voortgezet onderwijs een cruciaal moment. Het mooiste is om de leerling ook intern warm over te dragen aan alle collega's. Schriftelijk informatie is dan een aanvulling op wat er al gezegd is, geschreven vanuit de behoeften en de mogelijkheden van de leerling. Het zijn praktische tips en informatie waardoor je snapt wat de leerling van jou nodig heeft. Een belangrijke factor voor een succesvolle overstap is het reflectief vermogen van de leraren. Wanneer je durft te kijken naar het gedrag van een leerling als reactie op je eigen handelen en je vervolgens de vraag durft te stellen: wat kan ik anders doen?, dan wordt overstappen een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Overstappen wordt succesvoller als alle betrokkenen bereid zijn om samen te zoeken naar de juiste weg en de meest optimale oplossing. 'Samen onderzoeken en leren' is het motto.

5. Voortgang op de nieuwe school monitoren, evalueren en activiteiten eventueel bijstellen.

Als de eerste periode voorbij is en iedereen gewend is aan de nieuwe situatie en het lijkt dat de overstap succesvol is, bestaat de kans dat de aandacht verslapt. Over het algemeen kunnen we zeggen dat overstappers altijd extra in de gaten gehouden moeten worden. Hoewel de onderwijsbehoefte geen belemmering is om regulier onderwijs te volgen, zal de achterliggende beperking niet verdwijnen. Een leerling met een diagnose behoudt die diagnose. Wel kan de onderwijsbehoefte veranderen omdat de leerling ouder wordt en zich in allerlei opzichten ontwikkelt. Iedere ontwikkelingsstap en elke nieuwe gebeurtenis brengen weer nieuwe kansen en uitdagingen met zich mee. Denk aan de pubertijd, de overstap naar de bovenbouw waar bijvoorbeeld andere eisen gesteld worden aan zelfstandigheid, stages, et cetera. Dit vraagt om een constante monitor, meer dan we over het algemeen doen voor alle leerlingen. Met regelmaat zal het gesprek gaan over de onderwijsbehoefte van de leerling en de vraag of de begeleiding (nog) relevant en toereikend is.

Het succes van overstappen is sterk afhankelijk van de grondhouding van alle betrokkenen. Een positieve grondhouding betekent o.a.: neem leerlingen serieus, betrek ouders als partner. Durf met elkaar te zoeken en denk 'inclusief'. Zoveel mogelijk 'gewoon' als het kan en 'speciaal' als het moet.

Bijlage 1 Onderbouwing Terugplaatsing → Overstappen

Het terugplaatsen van leerlingen van het speciaal onderwijs naar het regulier onderwijs komt op verschillende plaatsen in de wetgeving passend onderwijs expliciet aan de orde.

- a. Terugplaatsing als verplicht onderdeel van het ondersteuningsplan.
- b. Terugplaatsing als de verantwoordelijkheid van het bevoegd gezag van de (V)SO scholen.
- c. Terugplaatsing bij de taak van de Commissie voor de Begeleiding van de (V)SO scholen.

Ad a.: Het ondersteuningsplan

Elk samenwerkingsverband heeft de verplichting om ten minste eenmaal in de vier jaar een ondersteuningsplan op te stellen. In dat ondersteuningsplan staan de gezamenlijke afspraken van de besturen van het samenwerkingsverband. Een van de verplichte onderdelen van dat ondersteuningsplan gaat over het terugplaatsen en doorplaatsen van leerlingen van het speciaal naar het regulier onderwijs. De samenwerkingsverbanden zijn verplicht om een procedure op te stellen en beleid te formuleren om leerlingen van het speciaal onderwijs (SO en VSO) terug te plaatsen of door te plaatsen naar het regulier onderwijs.

In de WPO, artikel 18 a, lid 8.d. staat: het ondersteuningsplan omvat in elk geval: d. de procedure en het beleid met betrekking tot de terugplaatsing of overplaatsing naar het basisonderwijs van leerlingen van scholen voor speciaal onderwijs en speciaal en voortgezet speciaal onderwijs voor wie de periode waarop de toelaatbaarheidsverklaring, bedoeld in artikel 40, tiende lid, van de Wet op de expertisecentra betrekking heeft, is verstreken.

Een vergelijkbaar artikel staat in de WVO, artikel 17 a, lid 8 d. d. de procedure en het beleid met betrekking tot de terugplaatsing of overplaatsing naar het voortgezet onderwijs van leerlingen van scholen voor voortgezet speciaal onderwijs en speciaal en voortgezet speciaal onderwijs voor wie de periode waarop de toelaatbaarheidsverklaring, bedoeld in artikel 40, twaalfde lid, van de Wet op de expertisecentra betrekking heeft, is verstreken.

Ad. b.: Verantwoordelijkheid bevoegd gezag van de (V)SO scholen

De besturen van het speciaal onderwijs hebben daarnaast nog een eigen verantwoordelijkheid. Elke leerling die tot het speciaal onderwijs cluster 3 of 4 wordt toegelaten heeft een toelaatbaarheidsverklaring van het samenwerkingsverband. Deze verklaringen hebben een geldigheidsduur van één of meer schooljaren. In het laatste jaar waarop de toelaatbaarheidsverklaring betrekking heeft, zorgt het schoolbestuur ervoor dat de leerling wordt teruggeplaatst of doorgeplaatst naar het regulier onderwijs. Het speciaal onderwijs wordt nadrukkelijker gezien als schakelonderwijs voor leerlingen die tijdelijk extra ondersteuning nodig hebben op het (V)SO. De leerling kan na het aflopen van de toelaatbaarheidsverklaring op het speciaal onderwijs blijven op voorwaarde dat het bevoegd gezag van mening is dat het noodzakelijk is dat de leerling langer op het (V)SO blijft en de leerling daar van het samenwerkingsverband opnieuw een

toelaatbaarheidsverklaring voor ontvangt. De formulering in de wet gaat uit van 'Ja, terugplaatsing, tenzij '.

WEC, artikel 40, lid 15.

De toelaatbaarheidsverklaring, bedoeld in het tiende onderscheidenlijk twaalfde lid, heeft betrekking op een periode van één of meer schooljaren. Indien de toelaatbaarheidsverklaring in de loop van een schooljaar wordt gegeven, wordt de periode tot de eerste dag van het eerstvolgende schooljaar toegevoegd aan de in de eerste volzin bedoelde periode. In het laatste schooljaar waarop de toelaatbaarheidsverklaring betrekking heeft, draagt het bevoegd gezag van de school er zorg voor dat terugplaatsing of overplaatsing van de leerling naar het basisonderwijs of voortgezet onderwijs plaatsvindt, tenzij het bevoegd gezag van oordeel is dat voortgezet verblijf van de leerling in het speciaal onderwijs dan wel voortgezet speciaal onderwijs noodzakelijk is en het samenwerkingsverband, bedoeld in het tiende onderscheidenlijk twaalfde lid, een nieuwe toelaatbaarheidsverklaring heeft verstrekt.

Ad c.: Taak van de Commissie voor de Begeleiding (CvB) van het (V)SO

Hierboven staat dat het bevoegd gezag van het (V)SO de verantwoordelijkheid heeft om ervoor te zorgen dat leerlingen na afloop van de toelaatbaarheidsverklaring worden teruggeplaatst. In de praktijk is het de Commissie voor de Begeleiding die het bevoegd gezag adviseert of een toelaatbaarheidsverklaring wel of niet aangevraagd moet worden. In de gewijzigde WEC wordt nu expliciet gesproken over adviseren over terugplaatsing en doorplaatsing als taak van de CvB.

WEC, artikel 40 b, lid 2

De commissie voor de begeleiding heeft tot taak: te adviseren over het vaststellen en bijstellen van het ontwikkelingsperspectief, bedoeld in artikel 41a, eerste en vierde lid, het ten minste één keer per jaar evalueren van het ontwikkelingsperspectief en hiervan verslag te doen aan het bevoegd gezag, te adviseren over terugplaatsing of overplaatsing van de leerling naar het basisonderwijs of het voortgezet onderwijs, en het samenwerkingsverband, bedoeld in artikel 1 van de Wet op het primair onderwijs en artikel 1 van de Wet op het voortgezet onderwijs, te adviseren over de begeleiding van leerlingen op scholen als bedoeld in die wetten.

Bijlage 2 Schema proces overstappen

Fase	Wat?	Hoe?	Wat is bij wet verplicht?	Tijd
1. Oriëntatie op overstappen: de leerling vol in beeld	- Goed zicht krijgen op de leerling: wat heeft hij/zij nodig voor zijn/haar ontwikkeling? - Wat zijn pedagogische en didactische behoeften? - Welke onderwijsomgeving past daar het beste bij?	- De leerling in beeld brengen op allerlei gebieden en binnen de domeinen school, gezin en vrijetijdsbesteding - Vroegtijdig met ouders en leerling in gesprek - Pedagogische en didactische behoeften handelingsgericht beschrijven - Ouders en leerling meenemen in het proces dat een overstap een mogelijke weg is (denk hierbij ook aan de gemaakte afspraken voor overstappen tijdens het toelaatbaarheidsoverleg). - Contact met hulpverlening / jeugdhulp indien van toepassing - Randvoorwaarden meenemen voor succes (hulpverlening inzetten ondersteuningspakket)	De school kijkt tenminste één keer per jaar naar het OPP van de leerling en naar de mogelijkheid van overstappen. Na afloop van de plaatsing stedelijke voorziening gaat de leerling in principe terug naar het regulier als een leerling met een extra ondersteuningsbehoefte, tenzij de leerling nog langer het speciaal onderwijs nodig heeft.	november-januari
2. Onderwijsbehoeften en het vinden van de juiste school	- School zoeken die aansluit bij de behoeften van de leerling - Overstapadvies aan laten sluiten op gebied van leren en werkhouding/gedrag	- (Be)zoeken van scholen, met kennis van en zicht op de leerling, collegiale consultatie met deskundigen - Actief betrekken van ouders en leerling in het proces - Kijken naar en het gesprek voeren met geschikte school, inclusief het team en de klas / groep, overleg - Verdieping door de geschikte school in behoeften van potentiële leerling en setting van de school van herkomst, deskundigen inzetten - Leerling, ouders en betrokken scholen staan achter de intentie om leerling te laten overstappen	De school van herkomst heeft zorgplicht en is verplicht om samen met de ouders en de leerling een geschikte school te vinden. De school van herkomst onderzoekt welke school een passend aanbod heeft.	februari / maart
3. De voorbereiding op de overstap	- Leerling voorbereiden op de overstap: wat moet hij/zij nog leren voordat de overstap een feit is? - Kennismaking van de leerling met de nieuwe school	- Met leerling, ouders en reguliere school bespreken wat er nodig is voor de overstap - Plan van aanpak maken tot aan de overstap, begeleider Passend Onderwijs Almere en/of wijkteam actief betrekken - Overdracht van gegevens - Warme overdracht - kennismaking van alle partijen met name op het niveau van de direct betrokkenen	De ouders en de school van herkomst verstrekken alle relevante informatie. De school geeft leerlingdossier mee, waar het OPP onderdeel van uitmaakt. De geschikte school beslist of de	april tot juni

Fase	Wat?	Hoe?	Wat is bij wet verplicht?	Tijd
	- Overdracht regelen - Afscheid nemen van de oude school	- Leerling weet wat hem/haar te wachten staat bij de nieuwe school - Eventueel externe hulp en begeleiding inschakelen - Meelooptraject bij geschikte school samen met begeleider Passend Onderwijs Almere die de leerling al kent	leerling wordt toegelaten (formeel is dat een bestuursbesluit)	
4. De start op het regulier onderwijs	- Optimale introductie van de leerling bij de nieuwe school - Prettige start	- Afspraken maken voor de eerste schooldagen en de begeleiding van de leerling op de nieuwe school - Begeleiding bij de nieuwe school is geregeld = arrangeren - Het gehele team staat erachter en is op de hoogte - Direct betrokkenen (docenten) hebben praktische handelingsadviezen - Leerling en team wordt voldoende ondersteund (wijkteam onderwijs) - Leerling weet wat er van hem/haar verwacht wordt - Ouders worden op vaste tijd geïnformeerd over hoe het gaat - Regelmatig in gesprek met de leerling; aandacht voor proces in de groep / klas	De ouders melden hun kind uiteindelijk aan bij de nieuwe school en doen dit tenminste 10 weken voor aanvang van het moment van overstappen. Binnen 6 weken moet de school een ontwikkelingsperspectief opstellen, samen met de leerling en de ouders. Advies: doorgaande lijn m.b.v. de info uit OPP van school van herkomst	juni tot september
5. De voortgang in het regulier onderwijs	- Voortgang bewaken van de leerling, op zowel cognitief als sociaal en emotioneel gebied - Optimale afstemming op behoeften van de leerling	- Blijven kijken naar wat leerling nodig heeft - Pedagogische en didactische behoeften en voortgang bespreken in het team - In gesprek blijven met leerling én ouders - Evalueren met school van herkomst m.b.v. evaluatie OPP		